

Kitabiyat

Mustafa Kemal Ulusu, *Atatürk'ün Yarı Başında, Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulusu'nun Hatıraları*, 8. baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2009, 253 s.

Özet

Bugüne kadar Mustafa Kemal Atatürk'e ilişkin pek çok anı yayınlanmıştır. Atatürk'ün yakın çevresinde yer alan kişilerin yazdığı bu anıların her biri O'nun bilinmeyen yönlerine ışık tutmuştur.

Burada tanıtımını yapacağımız eser, Atatürk'ün on iki yıl yanında bulunmuş, O'nun kütüphaneciliğini yapmış olan Nuri Ulusu'nun anılarını içermektedir. Kitap sevgisi ve okuma tutkusundan devamlı surette bahsettiğimiz Atatürk'ün, bu özelliklerine en yakından tanık olan kişinin anıları, Atatürk'ün değişik yönlerini tanımamız açısından son derece önem taşımaktadır.

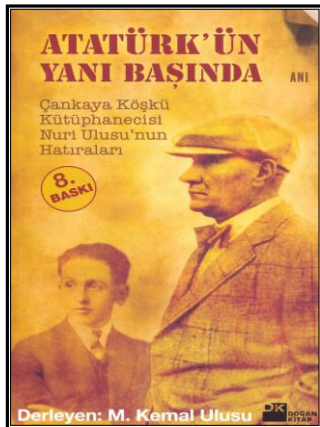
Anahtar Kelimeler: *Nuri Ulusu, Atatürk, Kütüphane, Anı.*

Abstract

Hitherto a lot of memories of Mustafa Kemal Atatürk have published. Each one of this memories written by people in the vicinity of the Atatürk has shed light on unknown aspects of Him.

The book we introduce here include memories of Nuri Ulusu who was close to him for twelve years and was his librarian. The memories of the person who witness to Atatürk's love of book and passion for reading we continuously talk about are extremely important to us to know different aspects of Atatürk.

Keywords: *Nuri Ulusu, Atatürk, Library, Memory.*

Kemal Arı, “*Atatürk ve Aydınlanma*” isimli eserinde şu gerçeği dile getirmektedir; “...Ulusuna güvenen ve ona gelişmenin, uygar ve çağdaş olmanın yollarını gösteren Atatürk’ü Türk Ulusu ne kadar tanıyor? Ya da ne kadar anlayabiliyor? Atatürk’ü tanımak ve anlamak her Türk için bir ödev olarak görülmeli ve algılanmalıdır”¹. Bu gerçeğin etrafında, Türk devriminin baş aktörü ve yapıcısı Atatürk’ün, hayatına ilişkin en ufak noktaları gün ışığına çıkarmak, onu ve onun ortaya koyduğu eseri tam anlamıyla kavramak için çok önemlidir. Bunun içinde onun üzerine yazılan ve söylenen her şeyin ortaya konulması, gün ışığına çıkarılması ve bilinmesi gerekir.

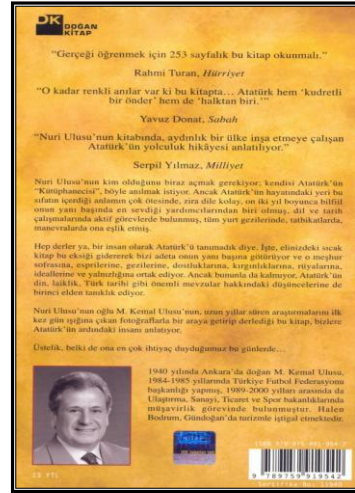
¹ Kemal Arı, *Atatürk ve Aydınlanma*, Yakın Kitabevi, İzmir, 2009, s.235.

Bugüne kadar da Atatürk üzerine kimlerin ne tür eserler ortaya koyduğu, bu eserlerin ne zaman yayımlandığı, bunların niteliklerinin ne olduğu konusunda bugüne kadar çeşitli bibliyografik çalışmalar yapılmıştır². Fakat tüm iyi niyetlere rağmen ortaya konan bu çalışmaların, bireysel çabalarının ürünü olduğu, bunun sonucu dar kapsamlı kaldığı unutulmamalıdır. Atatürk'ün şahsına yakışır, geniş çaplı bir bibliyografik eserin yokluğu halen hissedilmektedir.

Atatürk üzerine yayınlanan eserlerin içersinde anılar önemli bir yer tutar. Atatürk'ün yakın çevresinde bulunan kişilerin yazmış olduğu anıların yanında, bizzat Atatürk, kendisiyle ilgili anılarını, etrafındakilerle paylaştığı bilinmektedir. Yapılan bir çalışmada bu döneme ilişkin yayımlanmış olan anıların sayısının dört yüzü geçtiğini görülmektedir³. Tarih bilimi açısından da anıların ayrı bir önemi bulunmaktadır. Anılar, her zaman için belgelerin ışık tutamadığı, ortaya koyamadığı farklı yönleri, insani öğeleri ortaya çıkarmakta önemli katkısı olan çalışmalardır. Anılar, tarihi gerçekleri zenginleştiren unsurlardır. Ortaya çıkan yeni belgeler ve yayınlanan yeni anılar ışığında, tarih bilimi bir dinamizm içinde, yeniden ve yeniden inşa edilmektedir.

Anı eserler üzerine ortaya koyduğumuz bu tespitlerden sonra, büyük devrimci, büyük asker, büyük devlet adamı sıfatlarıyla nitelediğimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün, aslında gözden kaçırdığımız, yeterince inceleme fırsatı yakalayamadığımız insani yönünü bize bir nebze olsun gösterecek olan anı niteliğinde bir eseri burada tanıtacağız.

Mustafa Kemal Atatürk'ün kütüphanecisi Nuri Ulusu, anılarını ölümünden kısa bir süre önce kaleme almıştır. Anılar, oğlu Mustafa Kemal Ulusu tarafından yayına hazırlanmış, Doğan Kitap tarafından, Ekim 2008 tarihinde okuyucuya sunulmuştur. Eser kısa sürede okuyucu tarafında yoğun ilgiyle karşılanmış, birkaç ay içersinde sekizinci baskısını gerçekleştirmiştir. Eserde, Atatürk'e ilişkin anılar çeşitli konu başlıkları altında verilmiş, bilinmeyen yönleri ortaya konulmuştur. Anıların sahibi Nuri Ulusu, çok içten ve duygulu bir anlatım kullanmış, Atatürk'e olan bağlılığını ve tutkusunu yazılarına yansıtmıştır. Bunun sonucu, eser içersinde Atatürk'ü yücelten ifadeler sık sık tekrarlanmaktadır. Bu durum Atatürk'ün, yanında ve yakınında bulunan insanlar üzerinde yaratmış olduğu etkiyi göstermesi açısından hoş karşılanmalıdır, fakat çok sık yapılan bu tekrarların, eser içersinde bazı yerlerde akıcılığı bozduğunu da burada belirtmek gerekir.

² Bu konuda yapılan birkaç çalışma için bkz; Herbert Melzig, *Atatürk Bibliyografyası, Ebedi Şef Atatürk'ün Hayatı, İstiklal Savaşı ve Türk İnkılabı İçin İlmî Rehber*, Zerbamat Basımevi, Ankara, 1941; Sami N. Özerdim, "Atatürk Devrimi İçin Bir Bibliyografya", *Atatürk'e Saygı*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1969; Leman Şenalp, *Atatürk Kaynakçası I -II*, TTK, Ankara, 1984; Özer Soysal, "Atatürk Araştırmaları'nın Bibliyografik Dayanakları", <http://www.mkutup.gov.tr/menu/98> (Güncelleme 2.06.2009).

³ Ahmet Akter, "Anılar Bibliyografyası (1918-1938)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, III/9-10 (2000), s.s.229-265.

Eser, Nuri Ulus'un Atatürk'le nasıl tanıştığı ve nasıl onun emrine girdiği ile başlamaktadır. Ulus'un babası Hacı Tevfik, Atatürk'ü Samsun'a götüren "Bandırma" vapurunda görevli bir denizcidir. Bu sefer öncesi Atatürk'le tanışan Ulus, bu tanışıklık sonrası, 1927 yılında askerlik görevi için gittiği Ankara'da, Atatürk'ün kütüphanecisi olarak göreve başlar ve O'nun ölümüne kadar bu görevi sürdürür. İşte eserde ortaya konulan anılar bu zaman aralığını kapsamaktadır.

Atatürk'ün hangi ses sanatçıları ve ne tür müzikler dinlediğine yönelik anılarla eseri okumaya başlıyoruz. Sonra Atatürk'ün sofrasına ilişkin merak edilenlere cevapların verildiği bölüm geliyor. Yaşadığı dönemde ortada dolaşmaya başlayan, ölümünden sonraki dönemlerde de devamlı surette istismar edilen, ülkeyi içki masasından yönetiyor eleştirilerine Atatürk'ün verdiği cevap çok ilgi çekicidir; "Bu masada ben, memleket ve milletimin nabzını tutarım. Ülkemin, milletimin yükselmesi, refaha kavuşması için çareler ararım. Sonra daha önemli sebebi şudur. Bütün ihtilal ve inkılaplar hep geceleri olur. Binaenaleyh ben gece oturur, uyumam. Başvekilim istirahat etsin, uyusun ve sabah da dinç ve zinde olarak vazifesi başında bulunsun. Bende onlardan sonra yatar ve uyurum"⁴.

Eseri okumaya devam ediyor, Atatürk'ün kütüphanesinde en çok tarih kitaplarının bulunduğu, özellikle Türk ve İslam tarihine yönelik yoğun ilgi gösterdiğini keşfediyoruz. Ulus, Atatürk'ün hep itiraf ettiği bir gerçeği bizi aktarıyor; "Bu engin bilgi ve görüşlerimi, tarih bilgime borçluyum. Tarihi bu denli okumasaydım, bilmeseydim, ülkemizi bekleyen tehlikeleri önceden görebilir miydim?"⁵.

Atatürk'ün kitap okumayı çok sevdiği, kitaplara çok değer verdiği gibi her zaman duyduğumuz ifadeleri, bizim için anlamlandıran bir anıyı eserin içerisinde buluyoruz. Nuri Ulus, ilk İstanbul seyahatine giderken, kendisinin kitaplarını karton kutulara dizmeye çalıştığını, bu esnada Atatürk'ün gelerek, duruma müdahale ettiğini, kısa bir süreliğine yanından ayrıldıktan sonra cephanesinin sandıklarıyla Atatürk'ün geri geldiğini ifade ediyor. Şaşkınlık içerisinde kalan Ulus, Atatürk'ün kendisine söylediği şu sözleri naklediyor; "Savaşta bunlarla cephane taşıdık... Bu sandıklar benim için çok önemlidir. Şimdi o savaş bitti, yeni bir savaşımız başlıyor. O da kültür ve sanat savaşımızdır ve okumakla, kitapla olur... Cephanenin yerini kitaplar alsın"⁶.

Sonra Nutuk, yeni harfler, dil ve tarih, Türkçeleştirme çalışmalarından bahsediliyor. Bu çalışmalarda bizzat Atatürk'ün yanında çalışan, ona yardımcı olan biri olarak, Ulus önemli bir anısını bize aktarıyor; "Atatürk'ün Arapça kökenli kelimelere karşı müthiş alerjisi vardı... O kadar ki, kendi adı Kemal'i bile Arapça kökenli olduğu için değiştirmeyi düşünmüştü. Bu mevzuda kütüphanede bayağı kafa yorduğuma bizzat şahit olmuşumdur. 'Kemal mi? Kamal mı?' diye kendi kendine konuşur, sorardı. Hatta bir ara Kamal adını kullanarak kendine az miktarda kart dahi bastırması, ama pek kullanmamıştı. Bilahare 1934'deki yasayla aldığı Atatürk soyadının başına sadece K. harfini koyarak K. Atatürk olarak imzalarını atarak bu probleme de çare bulmuştu"⁷.

⁴ Mustafa Kemal Ulus, *Atatürk'ün Yanı Başında, Çankaya Köşkü Kütüphanecisi Nuri Ulus'un Hatıraları*, 8. baskı, Doğan Kitap, İstanbul, 2009, s.36.

⁵ A.g.e, s.67.

⁶ A.g.e, s.55.

⁷ A.g.e, s.80.

Ulus, Atatürk'ün kütüphanecisi olarak, birlikte olduğu dönemde, onunla bütün yurt gezilerine katılmış biri. Çıkılan her yurt gezisinde, kitapların yanlarından eksik olmadığını belirtiyor. Bu gezilerde halkla hep iç içe olan bir Atatürk görüyoruz. Eserde, bir diğer dikkat çekici konu başlığı Atatürk ve çevresindeki insanlar. Bu bölümde Celal Bayar'dan başlayarak, Refik Saydam, Fevzi Çakmak, Afet İnan ve diğer başka kişilerle olan ilişkilere tanıklık ediyoruz. Burada yaşanmış bazı olumsuz olaylar sonucu, duyguların ağır bastığını, Ulusu'nun İsmet İnönü'ye karşı olumsuz duygular beslediğini görüyoruz. Olumsuz duyguların nedenleri eserin içersinde bulabiliyoruz. Bu olumsuz duygular ifadelerine de yansıyor; "*Atatürk... Hisleriyle değil hep mantığı ile karar verirdi. İnönü'yü sevmediğini bilenlerdenim. Hiç bağ etmezdi. İnönü'nün onu kıskandığı bilinirdi...*"⁸.

İlgiyle okunacak bir diğer konu başlığı Atatürk'ün kişisel özellikleri, zevkleri ve giyim kuşamı. Atatürk'ün etrafındaki insanlara "*cocuk*" diye hitap etmesi, her sabah uyandığında güne şekerli kahve ile başlaması, kullandığı kolonya, kendi şahsına özel olarak Tekel tarafından üretilen ve üzerinde G.M. K ya da K.A özel markalı, ucu yaldızlı sigara içmesi, yaz ve kış soğuk su içmesi, "*Dimitrikopolo*" markalı rakıya olan düşkünlüğü, Fevzi Çakmak'ın yanında rakı içmemesi gibi Atatürk'ün insani yönlerine dönük çok değişik bilgiler veriliyor.

Bunların dışında, Atatürk'ün günlük hayatı, yurt dışından gelen misafirleri, askeri tatbikat ve ege manevraları, inancı ve dini düşünceleri, gerçekleştirdiği devrimler, Serbest Fırka olayı, Cumhuriyet bayramları, spor tutkusu, son günleri, Savarona hatırası ve ölümüne ilişkin daha nice bilgi ve anılar, tanıtmaya çalıştığımız bu eserde okuyucuya sunuluyor.

Yazının başında söylemiştik ama burada da bir kez daha dile getirmekte fayda var. Atatürk'ü ne kadar tanıyoruz? Onun okuma tutkusunu, yazarlığını, insani yönlerini ne kadar biliyoruz? Bu eserde ortaya konulan anılar, bize bir nebze olsun bu eksikliğimizi gidermeye yardımcı olacak cinsten. Yazarın da ifade ettiği gibi bu eser, Atatürk'ün on iki yıl boyunca yanı başında bulunmuş olan bir kişinin ifadelerinden, onun sofrasına, esprilerine, gezilerine, dostluklarına, kırgınlıklarına, rüyalarına, ideallerine, yalnızlığına ve pek çok konuya birincil elden tanıklık ediyor.

Fevzi ÇAKMAK*

⁸ *A.g.e.*, s.126.

* Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü (fevzi.cakmak@deu.edu.tr).